

REBELIUNEA LEGIONARĂ ȘI SFÂRȘITUL REGIMULUI NAȚIONAL-LEGIONAR ÎN JUDEȚUL ALBA

Regimul politic al României din perioada septembrie 1940-ianuarie 1941, caracterizat prin guvernarea generalului Ion Antonescu împreună cu Mișcarea Legionară, a reprezentat un regim de factură dictatorială – având concursul Germaniei – cu trăsături specifice: eliminarea separației puterilor în stat, anularea libertăților și drepturilor cetățenești, desființarea instituțiilor carliste, conducerea prin decrete-legi, încurajarea naționalismului și antisemitismului, instaurarea unui climat de nesiguranță, dezordine și teroare ca urmare a acțiunilor întreprinse de partenerii de guvernare ai generalului Ion Antonescu.

Sfârșitul regimului a fost unul violent, manifestat prin rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941, eveniment în urma căruia Antonescu i-a înlăturat pe legionari de la putere și a abrogat statul național-legionar. Cauzele acestui „divorț sângeros” au fost multiple și s-au reflectat în fricțiunile de natură politică și economică apărute în cadrul colaborării dintre Antonescu și Horia Sima. În primul rând, divergențele dintre cele două personalități izvorau din concepțiile lor diametral opuse privind politica internă, structurile economice, reformele ce trebuiau efectuate în cadrul societății românești și ritmul în care acestea urmau să fie implementate¹

Generalul avea o viziune conservatoare, paternalistă, autoritară, ce se datora, în mare parte, formației sale militare. El era străin de orice inovație ideologică și revoluționară, programul său politic, adus la cunoștința opiniei publice, prin intermediul a numeroase apeluri apărute în presă, pune accent pe eficiență, cinste, muncă, ordine și liniște, elemente pe care le considera indispensabile pentru dezvoltarea și prosperitatea unui stat². În schimb, Horia Sima, „un bărbat tânăr de aproximativ 35 de ani, un gardist fanatic și sincer, cu privirea rătăcită” – așa cum îl descrie atașatul militar american J. P. Ratay –, împreună cu partizanii săi, dorea cu totul altceva, și anume instituirea unui regim totalitar și înfăptuirea „revoluției legionare” în domeniile politic și economic, ceea ce însemna, practic, eliminarea structurilor liberale și a lumii vechi care guvernase țara până la acea dată³. Caracterul radical al programului politic al lui Horia Sima era rezultatul situației Legiunii în toamna anului 1940, mai exact, a lipsei acute de elemente calificate, în stare să facă față necesităților unei guvernări, a frământărilor din interiorul ei și a alunecării sale – treptate, dar ireversibile – spre radicalism și anarhie⁴.

Din punct de vedere politic, legionarii erau extrem de nemulțumiți de faptul că generalul nu transpunea în viață prevederile decretului din 14 septembrie 1940, care institua statul național-legionar și prevedea monopolul politic al Gărzii. Ei reproșau

¹ Ottmar Trașcă, Ana-Maria Stan, *Rebeliunea legionară în documente străine (germane, maghiare, franceze)*, București, Editura Albatros, 2002, p. 21.

² Gheorghe Barbul, *Memorial Antonescu. Al treilea om al Axei*, Iași, Institutul European, 1992, p. 36.

³ O. Trașcă, A.-M. Stan, *op. cit.*, p. 22.

⁴ *Ibidem*.

generalului că permitea în mod tacit existența și funcționarea vechilor partide istorice⁵, că se înconjurase de „străini” de spiritul legionar, ce acționau în direcția discreditării Mișcării Legionare, și că, prin acestea, revoluția legionară era boicotată de general⁶.

În răspunsul său, Antonescu acuza Mișcarea Legionară că metodele sale au provocat deteriorarea gravă a situației în țară. În opinia lui, motivul îl constituia existența în cadrul statului a unei duble conduceri, care paraliza întreaga activitate.

„Dacă sunt două Poliții în stat – susținea Antonescu –, două Justiții, două concepții și două conduceri politice și economice, dacă toți se amestecă, dacă toți ordonă și intervin când și cum vor, prăbușirea, în circumstanțele interne și externe în care se găsește Țara, va veni vertiginos”⁷.

Soluția propusă de șeful statului presupunea separarea guvernării de partid și, îndeosebi, concentrarea întregii puteri în mâna unui singur om – „șef de orchestră” – care nu putea fi decât persoana sa⁸.

Cele mai grave contradicții se manifestau în domeniul economic, respectiv, în privința politicilor care urmau să fie aplicate. Economia românească se confruntau, în toamna anului 1940, cu probleme grave: efectele cedărilor teritoriale, problema refugiaților, recoltele slabe, pagubele provocate de cutremurul din 9/10 noiembrie 1940 și cheltuielile de întreținere ale Misiunii Militare Germane, iar falimentul acesteia se datora, în concepția generalului, elementelor gardiste introduse în economia națională la recomandarea liderului legionar. „Procesul de românizare” a economiei românești, prin numirea comisarilor speciali pe lângă întreprinderi⁹ și a comisarilor de românizare¹⁰, respectiv prin promulgarea decretului lege privind românizarea personalului din întreprinderi¹¹, precum și celelalte acte legislative nu au dus la însănătoșirea economiei românești, ci la adevărate acte de samavolnicie din partea legionarilor și a simpatizanților acestora, care și-au folosit pozițiile dobândite pentru a se îmbogăți prin preluarea abuzivă și folosind teroarea a întreprinderilor evreiești.

O cauză imediată, care a dus la ascuțirea contradicțiilor dintre general și Legiune, a constituit-o activitatea Poliției Legionare, care, prin excesele comise, a creat o atmosferă de teroare, încă din luna octombrie întreaga țară fiind cuprinsă de anarhie și violență. Asasinatele, descinderile, arestările ilegale, maltratarea cetățenilor, jafurile s-au ținut lanț. O statistică întocmită din ordinul autorităților, în anul 1941, înregistra nu mai puțin de 450 de maltratări, 323 sechestrări de persoane, nouă asasinate – în afara celor comise la Jilava –, fără a mai lua în discuție delictele comise la adresa proprietății private, care se cifrau la câteva mii¹². Răfuiala „cămășilor verzi” cu foștii demnitari politici, care s-a soldat cu asasinarea a 64 de deținuți în închisoarea Jilava, a istoricului Nicolae Iorga și a economistului Virgil Madgearu, în noaptea de 26/27 noiembrie

⁵ *Pe marginea prăpastiei. 21-23 ianuarie 1941*, vol. I, București, Editura Scripta, 1992, p. 154.

⁶ *Ibidem*, p. 156-157.

⁷ *Ibidem*, p. 159.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Monitorul Oficial*, partea I, nr. 213, din 13 septembrie 1940. Decretul-lege nr. 3122.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 233, din 5 octombrie 1940. Decretul-lege nr. 3361.

¹¹ *Ibidem*, nr. 270, din 16 noiembrie 1940. Decretul-lege nr. 3825.

¹² *Pe marginea prăpastiei ...*, vol. I, p. 131-133.

1940, a constituit o încălcare de către legionari a dispozițiilor primite de la Antonescu. Ca urmare a acestui fapt, în decembrie, el a luat măsuri care nu lăsau nici un dubiu asupra scopului urmărit, respectiv curmarea exceselor și îndepărtarea elementelor gardiste care se dovediseră necorespunzătoare¹³. Astfel, la 2 decembrie 1940, a ordonat desființarea Poliției Legionare¹⁴, iar pe 23 ale aceleiași luni, l-a destituit pe ministrul de externe legionar, Mihail Sturdza¹⁵. Conflictul s-a întetit ca urmare a măsurilor luate de „cămășile verzi”, ca o contrapondere la ordinele date de Antonescu. În a doua jumătate a lunii decembrie, s-au intensificat zvonurile referitoare la pregătirea unei „nopti a Sfântului Bartolomeu”, având ca scop lichidarea reprezentanților partidelor politice, ca și a celor care se împotriveau Gărzii¹⁶, extremității din mișcare voind astfel să inaugureze anul 1941 cu „oameni noi și suprimarea a tot ce este vechi”¹⁷. Totodată, deși desființată, Poliția Legionară și-a continuat activitățile ilegale – materializate în percheziții, confiscări de averi, descinderi în locuințele cetățenilor – au crescut în intensitate înarmările legionarilor, instrucția formațiunilor paramilitare și s-au constituit numeroase depozite clandestine de armament, toate acestea demonstrând faptul că Legiunea se pregătea febril în vederea confruntării decisive¹⁸.

Momentul hotărâtor de luare a deciziei, prin care Antonescu s-a debarasat de partenerii de guvernare, l-a constituit vizita pe care conducătorul statului i-a făcut-o lui Adolf Hitler, în 14 ianuarie 1941. Prin cuvintele: „Dar orice s-ar întâmpla, Führerul este convins că Antonescu este singurul om capabil de a călăuzi destinele României”¹⁹, Hitler îi dădea mână liberă lui Antonescu în luarea unei decizii privitoare la Mișcarea Legionară, conducătorul nazist considerând, prin prisma viitoarelor acțiuni ale celui de-al treilea Reich, că generalul era persoana cea mai potrivită pentru îndeplinirea sarcinilor trasate României.

La întoarcerea în țară, Antonescu a adoptat o atitudine intransigentă față de mișcare, avertizând legionarii de iminenta despărțire. La 18 ianuarie 1941, el a decis suprimarea comisarilor de românizare²⁰, ceea ce însemna eliminarea bazei de putere economică a „cămășilor verzi”, iar destituirea ministrului de interne legionar Constantin Petrovicescu, ca urmare a asasinării maiorului german Döring, de către un agent britanic de origine greacă²¹, a constituit scânteia care a aprins conflictul din 21-23 ianuarie 1941²². Drept răspuns, Horia Sima a convocat în grabă șefii Legiunii și s-a luat hotărârea organizării unei demonstrații și a redactării unui apel prin care se solicita

¹³ O. Trașcă, A.-M. Stan, *op. cit.*, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 55.

¹⁵ *Ibidem*, p. 54.

¹⁶ Aurică Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940-ianuarie 1941*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1976, p. 230-233; Armin Heinen, *Legiunea Arhanghelul Mihail. O contribuție la problema fascismului internațional*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 1, 29.

¹⁷ A. Simion, *op. cit.*, p. 230.

¹⁸ O. Trașcă, A.-M. Stan, *op. cit.*, p. 55.

¹⁹ *Ibidem*, p. 57.

²⁰ *Timpul*, nr. 1331, din 21 ianuarie 1941.

²¹ O. Trașcă, A.-M. Stan, *op. cit.*, doc. 19, 20, 21, 22.

²² *Ibidem*, doc. 25.

conducătorului statului revocarea dispoziției referitoare la demiterea ministrului de Interne legionar. În seara zilei de 20 ianuarie, a avut loc demonstrația a 10.000 de legionari, care au cerut îndepărtarea elementelor „satanice” de la conducerea țării și formarea unui guvern legionar²³. Riposta șefului statului nu a întârziat, el i-a destituit pe prefecții legionari și a ordonat armatei și jandarmeriei să asigure controlul celor mai importante instituții și clădiri publice. Aceste măsuri nu au putut fi puse în practică datorită opoziției legionarilor, care au refuzat pretutindeni să evacueze clădirile publice. În consecință, ciocnirile armate între gardiști și forțele de ordine au cuprins, la scurt timp, aproape întreaga țară²⁴. Dacă până în după-amiaza zilei de 22 ianuarie balanța a înclinat de partea rebelilor, odată cu primirea acceptului din partea lui Hitler de a restabili ordinea chiar cu prețul sângelui, Antonescu a ordonat armatei să intervină în forță, fapt care a dus la înclăștări sângeroase între gardiști și soldați, până în după amiaza zilei de 23 ianuarie restabilindu-se starea de normalitate. În timpul rebeliunii au fost înregistrate numeroase victime – 21 de ofițeri, subofițeri și soldați, 236 de morți și 245 răniți în București, și 117 morți și răniți în provincie. Horia Sima și alți conducători legionari au reușit să fugă din țară sub protecția S.D.-ului și Wehrmacht-ului²⁵.

Ca și în alte zone din țară, rebeliunea legionară s-a manifestat, e drept „cu mai puțină intensitate”, și în județul Alba, în concepția autorităților „acțiunea de rezistență a legionarilor având caracterul unei adevărate răzmerițe cu planuri bine puse la punct de conducătorii mișcării”²⁶.

Dacă la Prefectură, în cursul rebeliunii, nu s-a înregistrat nici o agresiune, la 21 ianuarie 1941 prefectul legionar Grigore Baci predând-o fără rezistență generalului Carol Schmidt, comandantul Divizei 20²⁷, șef al Garnizoanei Alba Iulia, nu același lucru se poate afirma despre Chestura Poliției.

Inițial, în după-amiaza zilei de 21 ianuarie, maiorul Vasile Forna a preluat Chestura Poliției, însă chestorul delegat Traian Hanu a amânat procedura de predare și a părăsit Chestura²⁸. Conform memoriilor lui Nistor Chioreanu, comandantul legionar al Transilvaniei, Traian Hanu s-a prezentat la Sibiu, unde a fost îndemnat de către Chioreanu să se întoarcă la Alba Iulia și să încerce să reziste²⁹. La întoarcere, Hanu a luat legătura cu inspectorul legionar Ioan Ghimbășanu și, conform instrucțiunilor primite de la Horia Sima, a trimis oameni de încredere în județ pentru a anunța șefii gardiști ai comunelor să aducă cât mai mulți legionari la Alba Iulia³⁰. O mărturie referitoare la modul în care s-a desfășurat acțiunea de aducere a legionarilor la Alba Iulia, o constituie declarația unui gardian public, care mărturisea că l-a observat pe un

²³ *Ibidem*, doc. 25, 26.

²⁴ *Ibidem*, doc. 32; A. Simion, *op. cit.*, p. 249.

²⁵ A. Heinen, *op. cit.*, p. 443-445; Francisco Veiga, *Istoria Gărzii de Fier 1914-1941. Mistica ultranaționalismului*, București, Editura Humanitas, 1995, p. 298-301; Keith Hitchins, *România. 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 1996, p. 497-498; O. Trașcă, A.-M. Stan, *op. cit.*, p. 60-62.

²⁶ Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale (în continuare: D.J.A.A.N.), fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 124/1941, f. 30.

²⁷ D.J.A.A.N., fond *Cabinetul Prefectului*, dosar nr. 12/1941, f. 14.

²⁸ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 124/1941, f. 30.

²⁹ Nistor Chioreanu, *Morminte vii*, Iași, Institutul European, 1992, p. 109.

³⁰ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 124/1941, f. 30; dosar nr. 19/1941, f. 1290.

coleg de-al său, Nicolae Rusu, cum în noaptea de 20-21 ianuarie 1941, într-o cârciumă din Oarda de Jos, instiga legionarii din comună să vină la Alba Iulia. Totodată, „l-a determinat pe comandantul legionar Moșneag Nicolae să plece la Partoș, unde să ia legătura cu legionarii de acolo și împreună să intre în Alba Iulia, pentru a participa la rebeliune”³¹.

Un aport deosebit la rebeliune l-au avut legionarii din Sebeș, sosiți cu două camioane, în frunte cu Ilie Rizolo și Silviu Gârduș, șef al Oficiului Poștal din Sebeș, în noaptea de 21 spre 22 ianuarie³². Astfel, s-au adunat în jur de 100 legionari, care au luat cu asalt sediul Chesturii, imobilizând santinelele și plutonul militar detașat acolo. Odată cu pătrunderea legionarilor în sediul Chesturii și-a găsit sfârșitul, în condiții neelucidate, prim-procurorul Eugen Hânza, care a fost aruncat pe fereastra de la etajul clădirii³³. Odată cu ocuparea Chesturii Poliției, legionarii și-au sporit forțele, în jurul instituției postându-se 300 de gardiști din Alba Iulia și comunele învecinate³⁴. Înmarmarea acestora a fost făcută prin intermediul inspectorului legionar Ioan Ghimbășan, care a ridicat 40 de revolve de la Inspectoratul Gardienilor Publici, împărțite ulterior legionarilor³⁵. O informație furnizată de subofițerul pensionar Sturza, transmisă de către Comandamentul Garnizoanei Alba Iulia către Inspectoratul de Poliție Alba Iulia, susține că, în după amiaza zilei de 21 ianuarie 1941, direcțiunea fabricii din Cugir a trimis două camioane cu muniții, arme, puști-mitraliere și mitraliere la Alba Iulia, informație întărită de mărturiile șoferilor care circulau între Alba Iulia și Cugir³⁶.

În momentul în care Chestura era asediată de armată, grupurile de legionari, venite din satele din jur, au forțat barajul format din militari pentru a pătrunde în curtea Chesturii și au avut loc schimburi de focuri, în urma cărora a fost ucis un țaran legionar – Florian Luca din Cricău – și un altul a fost rănit³⁷. Prim-procurorul Eugen Hânza și legionarul Florian Luca au fost singurele victime ale evenimentelor de la Alba Iulia.

Legionarii din sediul Chesturii erau racordați la evenimentele din țară prin intermediul aparatului de radio-emisie al Inspectoratului de Poliție³⁸. De asemenea, rapoartele ulterioare afirmă faptul că, din sediul Prefecturii, în timpul rebeliunii, au fost date unele apeluri telefonice cu caracter legionar³⁹.

În ziua de 23 ianuarie, Comandamentul Militar i-a somat pe legionari să se predea, dar rebelii au refuzat să cedeze. Ca și la București, medierea dintre legionarii baricadați în Chestură și forțele militare a fost realizată de către un colonel german

³¹ *Ibidem*, dosar nr. 68/1941, f. 506- 509.

³² *Ibidem*, dosar nr. 19/1941, f. 1290; dosar nr. 124/1941, f. 30.

³³ *Ibidem*, f. 30-31; *Renașterea*, nr. 3-4, din 2 februarie 1941.

³⁴ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 124/1941, f. 31.

³⁵ *Ibidem*, dosar nr. 19/1941, f. 1290.

³⁶ *Ibidem*, f. 13, 15.

³⁷ *Ibidem*, f. 7; dosar nr. 124/1941, f. 30; fond *Cabinetul Prefectului*, dosar nr. 43/1941, f. 33; *Renașterea*, nr. 3-4, din 2 februarie 1941.

³⁸ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 19/1941, f. 1290.

³⁹ *Ibidem*, f. 59.

aflat în garnizoană⁴⁰. La ora 19, rebelii au părăsit Chestura în formații și intonând cântece legionare⁴¹, pentru moment autoritățile neefectuând nici o arestare⁴². După predarea armelor, rebelii s-au răspândit pe la casele lor, cei din localitățile învecinate orașului Alba Iulia fiind transportați cu ajutorul unor autobuze puse la dispoziție de organele C.F.R.-ului⁴³.

Din 24 ianuarie, a început valul de arestări ale participanților la rebeliune, conform unei radiotelegrame primite de la Secțiunea Generală a Poliției din București. S-au realizat descinderi și confiscări de arme, fiind opriți legionarii care încercau să părăsească țara⁴⁴.

În celelalte orașe ale județului Alba, nu s-au semnalat evenimente care să poată fi încadrate în fenomenul rebeliunii. Pe data de 23 ianuarie 1941, la o notă telefonică adresată de către Inspectoratul de Poliție Alba către comisariatele din Abrud, Sebeș, Aiud, Teiuș, acestea au răspuns că acolo a fost liniște, fără evenimente, nu au existat cazuri de baricadări ale legionarilor sau instituții publice care să fie ocupate de către aceștia⁴⁵.

De remarcat totuși că la Sebeș s-a evidențiat o oarecare activitate legată de rebeliune: în noaptea de 20/21 ianuarie 1941, două camioane cu legionari au plecat spre Alba Iulia; pe 21 și 22 ianuarie, grupuri de țărani veniți de pe Valea Sebeșului nu au fost lăsați să-și continue drumul spre Alba Iulia; la 23 ianuarie, 23 de grupuri de țărani s-au întors de la Alba Iulia, trecând spre casele lor, ca și 80 de legionari sosiți cu două camioane, care au fost trimiși în comunele de domiciliu după ce au fost percheziționați și li s-au confiscat armele, fără a se înregistra evenimente⁴⁶.

Cu toate că la Aiud nu s-au înregistrat evenimente în perioada rebeliunii, totuși, pe 23 ianuarie, frunțașii locali ai mișcării au convocat 400 de legionari din localitățile învecinate, cu intenția de a se deplasa spre Alba Iulia, dar la intervenția autorităților și ca urmare a calmării situației, această acțiune nu a mai avut loc⁴⁷.

La Abrud, comisariatul a raportat că nu s-au înregistrat evenimente, că a fost liniște, iar legionarii, în frunte cu șeful lor, profesorul Teofil Faur, au colaborat cu autoritățile⁴⁸. Totuși, o notă din martie a comisariatului către Chestura Alba Iulia dezvăluie faptul că profesorul Ioan Mureșan, de la Gimnaziul din Abrud, a fost arestat pentru motivul de incitare la rebeliune, în noaptea de 22/23 ianuarie 1941 punând să se bată clopotele și chemând oamenii să vină cu bastoane și seceri, fără a se menționa scopul urmărit de acesta⁴⁹.

În afara orașului Alba Iulia, rebeliunea legionară s-a manifestat și pe teritoriul rural. Într-un raport al Chesturii Poliției Alba Iulia către Legiunea de Jandarmerie, din

⁴⁰ *Ibidem*, dosar nr. 124/1941, f. 31; dosar nr. 5/1941, f. 333.

⁴¹ *Ibidem*, dosar nr. 124/1941, f. 31.

⁴² *Ibidem*, dosar nr. 19/1941, f. 7; dosar nr. 5/1941, f. 333.

⁴³ *Ibidem*, dosar nr. 5/1941, f. 333.

⁴⁴ *Ibidem*, dosar nr. 19/1941, f. 10.

⁴⁵ *Ibidem*, f. 25-29.

⁴⁶ *Ibidem*, f. 51.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 52.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 102.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 742.

27 ianuarie 1941, sunt menționate trei astfel de cazuri. Pe 22 ianuarie 1941, la Săsciori, primarul legionar, împreună cu câțiva camarazi, au atacat postul de jandarmi, ridicând armele și muniția, l-au arestat pe șeful de post și l-au dus la Primărie, unde l-au bătut cu tocul unui pistol Mauser până ce au distrus respectiva componentă a armei⁵⁰. În aceeași zi, legionarii rebeli au atacat Postul de Jandarmi Ciumbrud, ridicând armele și muniția, iar pe jandarmi i-au pus în imposibilitatea de a mai reacționa⁵¹.

Tot sub o formă violentă s-au desfășurat evenimentele și la Vințu de Jos unde, în noaptea de 22/23 ianuarie 1941, legionarii rebeli s-au dus cu o mașină la fabrica din Cugir, de unde au ridicat un număr de 15 puști-mitraliere pe care le-au dus la Vințu de Jos, distribuindu-le celor ce știau să le mănuiască. Între timp, o altă grupă de rebeli a ocupat Oficiul P.T.R. și Postul de Jandarmerie, de unde a ridicat două mitraliere și câteva arme „Löebel” cu muniția aferentă. Astfel, legionarii înarmați au ocupat o poziție la marginea satului, întâmpinând cu focuri unitatea militară trimisă de Garnizoana Alba Iulia, însă nu a rezultat nici o victimă. La apariția altor unități militare de întărire, rebelii s-au predat și au depus armele – 15 mitraliere și armamentul ridicat de la Postul de Jandarmerie⁵². În zilele de 24 și 25 ianuarie nu s-a mai înregistrat nici un eveniment pe teritoriul rural și nici în oraș, rebeliunea din județul Alba urmând cursul evenimentelor desfășurate în întreaga țară.

În concluzie, cu referire la rebeliunea legionară în județul Alba, putem spune că acest eveniment s-a desfășurat în linii mari după scenariul din întreaga țară, însă documentele de arhivă la care am avut acces, nu relevă decât patru locuri unde s-a manifestat cu violență și, din fericire, numai cu doi morți, unul din partea autorităților, altul din rândul „cămășilor verzi”. Legionarii au luat cu forța sediul Chesturii Poliției din Alba Iulia, aflat în Parcul Caragiale, unde s-au baricadat timp de 3 zile, fiind asediați de forțele militare ale Garnizoanei. Cei 300 de legionari baricadați în Parcul Caragiale și sediul Chesturii, precum și alte sute de țărani legionari sau simpatizanți care au încercat să vină în ajutorul rebelilor, arată fie că Mișcarea Legionară din Alba reușise să atragă de partea sa o parte a populației, care și-a riscat viața pentru apărarea mișcării, fie capacitatea de convingere a primarilor legionari referitor la justetea acțiunii rebelilor. O altă problemă care trebuie pusă în discuție o reprezintă înarmarea rebelilor. O parte din arme a provenit din cele luate de chestorul Traian Hanu și inspectorul Ioan Ghimbășanu de la Inspectoratul Gardienilor Publici, altele din dezarmarea unor jandarmi, însă rapoartele Chesturii de Poliție dezvăluie și faptul că spre Alba Iulia au venit camioane cu arme trimise de Fabrica de Armament de la Cugir⁵³, directorul acesteia, Gheorghiu, transmițându-le legionarilor „să tragă până la ultima picătură de sânge”⁵⁴. De altfel, Cugirul a furnizat arme și rebelilor din Sibiu⁵⁵ (camionul fiind adus

⁵⁰ *Ibidem*, f. 48.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Ibidem*, f. 13, 15.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ N. Chioreanu, *op. cit.*, p. 110.

de maestrul Bratosin) și din Vințu de Jos, pentru aceasta, după rebeliune, fiind găsit vinovat Ioan Bogdan, conductor tehnic al fabricii de armament⁵⁶.

Înfrângerea rebeliunii a însemnat și înlăturarea legionarilor din guvern și aparatul administrativ. Conform ordinelor date de generalul Antonescu la 21 ianuarie 1941, comandanții garnizoanelor urmau să preia conducerea prefecturilor, iar un maior trebuia să preia conducerea poliției locale⁵⁷. La Alba Iulia, prefectul legionar Grigore Baciuc a predat Prefectura comandantului Garnizoanei, generalul Carol Schmidt, care după calmarea situației, la 26 ianuarie 1941, a predat atribuțiile colonelului Alexandru Tarcza, comandantul Regimentului 91 Infanterie⁵⁸. La Chestura Poliției, chestorul legionar Traian Hanu a fost înlocuit cu maiorul Vasile Forna⁵⁹, iar conform unui ordin al Direcției Generale a Poliției, din 23 ianuarie 1941, toți legionarii care dețineau funcții în poliție⁶⁰ și toți cei care au intrat în serviciul poliției între 6 septembrie 1940 și 20 ianuarie 1941 urmau să fie îndepărtați,⁶¹ chiar cu forța dacă opuneau rezistență⁶². Astfel, le-au fost ridicate delegațiile de conducere și funcționare următorilor: Ioan Ghimbășanu, inspector special de poliție, Mihai Popa, comisar la Poliția Aiud, și Pavel Rebreanu, comisar ajutor la Chestura Poliției Alba Iulia⁶³.

De asemenea, primarul legionar al orașului, Alexandru Bozdog, a fost înlocuit cu avocatul dr. Bogdan Dumitru, care mai deținuse funcția de primar al orașului Alba Iulia în două rânduri⁶⁴, iar din 25 ianuarie 1941 s-a trecut la înlocuirea primarilor legionari din toate localitățile rurale, conform unui ordin telegrafic, din 23 ianuarie 1941, al Ministerului Afacerilor Interne: „se vor numi în comunele rurale primari aleși dintre bunii gospodari, care se bucură de încrederea consătenilor și care în trecutul lor sau actualul regim n-au făcut acte reprobabile”⁶⁵.

La 27 ianuarie 1941, Antonescu a format un nou guvern, alcătuit în principal din ofițeri, a căror sarcină era aceea de a asigura ordinea publică și administrarea eficientă, iar la 14 februarie 1941 statul național-legionar a fost abrogat în mod oficial, instaurându-se dictatura militară a generalului Antonescu.

MIHAIL DĂESCU

⁵⁶ *Buletin de urmărire al Jandarmeriei*, nr. 11, din 22 martie 1941.

⁵⁷ D.J.A.A.N., fond *Cabinetul Prefectului*, dosar nr. 12/1941, f. 14.

⁵⁸ Dana Beldiman, *Legionarii la putere*, în *Document*, I, nr. 2-3, 1998, p. 30.

⁵⁹ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 124/1941, f. 30.

⁶⁰ *Ibidem*, dosar nr. 66/1941, f. 72.

⁶¹ *Ibidem*, f. 74.

⁶² *Ibidem*, f. 83.

⁶³ *Ibidem*, f. 47.

⁶⁴ D.J.A.A.N., fond *Cabinetul Prefectului*, dosar nr. 12/1941, f. 11.

⁶⁵ D.J.A.A.N., fond *Chestura Poliției*, dosar nr. 19/1941, f. 24.

THE IRON GUARD'S REBELLION AND THE END OF THE
NATIONAL-LEGIONARY REGIME IN ALBA COUNTY
Summary

The Iron Guard's rebellion (January 21st-23rd 1941) represented one of the bloodiest chapters in Romanian's history. It put an end to an ill-fated and ultimately unsuccessful political experiment for the Romanian people: an extreme-right government. Brought about by the disagreements between Horia Sima and general Ion Antonescu, the Iron Guard's rebellion aimed at deposing Antonescu and securing full political power for the Legionary Movement. The rebellion caused violent action throughout the country, but the most intense fighting took place in Bucharest. Although the rebellion of the Iron Guard followers in Alba county was less bloody than that in the capital, the fighting was well organized and the legionaries would not give in until they were told about the surrender of their fellow fighters in Bucharest. About 300 legionaries from Alba Iulia and the surrounding areas (the town Sebeș, in particular) barricaded themselves inside the Police Headquarters and in the Caragiale Park and resisted the attacks of the army for two days. As a result of the fighting, two people were killed and another one wounded. The legionaries surrendered through the mediation of a German officer and it was also with the aid of Wehrmacht that the leaders of the rebellion in Alba Iulia could leave the country, thus escaping Antonescu's retaliations. Less significant violent action took part in some villages (Săsciori, Ciumbrud and Vințu de Jos), where the legionaries took over the police headquarters and attempted to resist the army. However, there is no indication that there were other human casualties, apart from the ones in Alba Iulia.